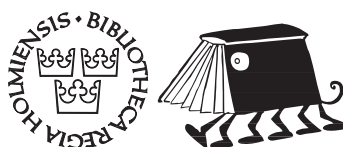


Ansvarsbibliotekens självvärderingar 1997-2001

Sammanställning, våren 2003

Karl Isaksson
Ulla-Britt Nordin Siebolds



Kungl. biblioteket, BIBSAM – www.kb.se/bibsam
Box 5039, 102 41 Stockholm. Tel: 08-463 40 00, fax: 08-463 42 74

Innehåll

1	Inledning.....	3
2	Utgångspunkter för självvärderingarna.....	3
3.1	Biologi (Biologibiblioteket vid Lunds universitet).....	4
3.2	Ekonomi (Handelshögskolans i Stockholm bibliotek).....	4
3.3	Geovetenskap (Uppsala universitetsbibliotek).....	6
3.4	Humaniora (Uppsala universitetsbibliotek).....	7
3.5	Juridik (Stockholms universitetsbibliotek).....	8
3.6	Kvinno-, mans- och genusforskning (Göteborgs universitetsbibliotek).....	9
3.7	Lantbruk, skogsbruk, veterinärmedicin och miljövard (Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek).....	9
3.8	Miljövard (Naturvårdsverkets bibliotek).....	11
3.9	Medicin (Universitetsbiblioteket vid Karolinska institutet).....	12
3.10	Arbetsmiljö (Arbetslivsbiblioteket).....	14
3.11	Psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning (Psykologisk- pedagogiska biblioteket, Stockholms universitet).....	15
3.12	Samhällsvetenskap (Göteborgs universitetsbibliotek).....	16
3.13	Teknologi och dess grundvetenskaper (Kungl. tekniska högskolans bibliotek).....	17
4	Sammanfattning.....	18
4.1	Bibliotekspersonalens ämneskompetens.....	18
4.2	Samrådsgrupper.....	19
4.3	Samarbete mellan ansvarsbibliotek och associerade ansvarsbibliotek.....	20
4.4	Integration med ordinarie verksamhet.....	20
4.5	Marknadsföring och resultatspridning.....	21
4.6	Sammanfattande omdömen.....	21

1 Inledning

I samband med fördelningen av medel för ansvarsbiblioteksverksamheten 2002 gav BIBSAM samtliga ansvarsbibliotek i uppdrag att under året göra en självvärdering av de senaste fem årens ansvarsbiblioteksverksamhet. Avsikten var att analysera ansvarsbiblioteksverksamheten ur ett längre perspektiv än de årliga verksamhetsberättelserna ger utrymme för.

Syftet med denna rapport är att sammanfatta resultatet av ansvarsbibliotekens självvärderingar för 1997-2001.

Ansvarsbibliotekssystemet har byggts ut under perioden. Fem nya ansvarsbibliotek har inrättats (biologi, kvinno-, mans- och genusforskning, samhällsvetenskap, juridik och geovetenskap). Ett associerat ansvarsbibliotek har lagts ned, och dess ansvarsområde har inlemmats i det huvudansvariga bibliotekets genom att verksamheten som bedrevs vid SPRI:s bibliotek och utredningsbank nu ingår i uppdraget för Universitetsbiblioteket vid Karolinska institutet. Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, har upphört att vara egen myndighet och biblioteket är sedan 2000 ett filialbibliotek inom Stockholms universitetsbiblioteks organisation med namnet Psykologisk-pedagogiska biblioteket.

Ansvarsbibliotekssystemet är idag ämnesmässigt heltäckande och omfattar elva ämnesområden med elva huvudansvariga bibliotek. Två associerade ansvarsbibliotek med särskilt ansvar för delområdena Arbetsmiljö respektive Miljövård är knutna till systemet. Samtliga ansvarsbibliotek, såväl huvudansvariga som associerade, har lämnat utförliga självvärderingar.

2 Utgångspunkter för självvärderingarna

Självvärderingen skulle göras utifrån det underlag för arbetet som BIBSAM sände ut i början av april 2002. Den skulle innehålla en generell analys av den egna ansvarsbiblioteksverksamheten, i synnerhet styrkor och områden som skulle kunna förbättras. Följande utvärderingskriterier föreslogs ingå:

- Bibliotekspersonalens ämneskompetens
- Samrådsgruppens sammansättning
- Omvärldsbevakning och behovsanalys
- Långsiktighet och strategisk analys
- Samverkan med andra
- Samarbete mellan ansvarsbibliotek och associerade ansvarsbibliotek
- Integration med ordinarie verksamhet
- Marknadsföring och resultatspridning

Därtill skulle en värderande beskrivning av enskilda ansvarsbiblioteksprojekt under perioden göras. Projektens syfte och effekter skulle analyseras och ett sammanfattande omdöme om varje enskilt projekt skulle ges. Avslutningsvis efterfrågades en kort sammanfattning där den generella delen och projektredovisningen skulle knytas ihop.

3.1 Biologi (Biologibiblioteket vid Lunds universitet)

Biologibiblioteket (tidigare Ekologiska biblioteket) vid Lunds universitet är ansvarsbibliotek sedan 1997. Ämneskompetensen hos personalen på ansvarsbiblioteket i biologi är mycket god. Två personer i personalen har doktorsgrad i relevanta ämnen.

Samrådsgruppen är ovanligt stor och fungerar mycket bra. Den träffas en gång per år i form av ett årsmöte. Varje årsmöte hålls kring ett tema och innehåller minst ett moment med fortbildning i biologi eller bibliotekskunskap. I årsmötena ingår dessutom alltid en exkursion. Ansvarsbiblioteket har här lyckats bra med kopplingen mellan biologiämnet och biblioteksverksamheten. Vart tredje år hålls en sammankomst där universitets- och högskolebibliotek utanför samrådsgruppen bjuds in. Avsikten är att stärka kontakten mellan alla svenska biologibibliotek, både i och utanför samrådsgruppen. Ett ansvarsbiblioteksprojekt har dessutom haft som syfte att bygga upp ett nordiskt nätverk för biologibibliotek.

Biblioteken som ingår i samrådsgruppen är i regel små, och alla är mer eller mindre i samma situation. Omvärldsbevakningen sker framförallt via kontakter i gruppen och genom de kontakter med forskare och studenter Biologibiblioteket har i sin dagliga verksamhet. Behovsanalys sker på motsvarande sätt. Ansvarsbiblioteket har ingen egen systematisk omvärldsbevakning eller behovsanalys inom området. Långsiktigt är det viktigaste själva kontakten mellan biologibiblioteken. Därigenom kommer relevanta ansvarsbiblioteksfrågor fram, som kan lyftas fram som projektidéer.

Det biologiska ansvarsbiblioteket har lyckats väl med att integrera ansvarsbiblioteksprojekt med sin ordinarie verksamhet. Exempel är biologibibliotekens hemsida och ämnesportalen Biogate som båda används i undervisningen. Dessa båda är viktiga källor för informations-spridning. Marknadsföring i övrigt sker via samrådsgruppen, och ansvarsbiblioteket menar att storleken på gruppen ger tillräcklig spridning.

Sammanfattningsvis kan sägas att:

- 1) den mest uppskattade delen av ansvarsbiblioteksverksamheten är årsmötena och nätverket av kontakter
- 2) ansvarsbiblioteksverksamheten integreras i hög grad i den ordinarie verksamheten, samtidigt som den ordinarie verksamheten bidrar till att höja kvaliteten på ansvarsbiblioteksverksamheten
- 3) omfattande ämneskunskap och engagemang hos personalen gör det lätt att få fram relevanta ansvarsbiblioteksprojekt
- 4) att ansvarsbiblioteket är ett litet bibliotek är både en styrka och en svaghet. Personalen är hela tiden nära användarna, men verksamheten blir samtidigt känslig för personalförändringar.

3.2 Ekonomi (Handelshögskolans i Stockholm bibliotek)

Ämneskompetensen hos personalen vid Handelshögskolans i Stockholm bibliotek är relativt god. Styrkan ligger i att flera arbetat länge och har skaffat sig stor erfarenhet inom ekonomiområdet. Samtidigt kan en stationär personalstyrka på ett litet bibliotek vara ett hinder för nytänkande.

Deltagarna i samrådsgruppen följer intensivt verksamheten vid ansvarsbiblioteket. Samrådsgruppen har tidvis stagnerat och nytänkandet har varit begränsat. Biblioteket har försökt få med användare i gruppen utan att lyckas. Mot slutet av perioden har man emellertid lyckats få användarna att vara med och driva projekt.

Handelshögskolans bibliotek har liksom flera andra bibliotek haft problem med att kunna genomföra ansvarsbiblioteksprojekt enligt planering. Vardagsarbetet tar mycket tid och kraft, vilket gör att ansvarsbiblioteksprojekt kommer i andra hand. Biblioteket ser sig framförallt som en operativ enhet, och det är ständigt en avvägning mellan projekt och ordinarie verksamhet.

Omvärldsbevakning görs genom att man följer fackpress, både tryckt och elektronisk, samt genom nationella och internationella kontakter. Biblioteket deltar sedan flera decennier i EBSLG (European Business Schools Librarians Group), som är ett samarbetsorgan för de viktigaste europeiska handelshögskolebibliotekens chefer. Handelshögskolans bibliotekschef är för närvarande president i sammanslutningen. Det största värdet ger mötena och de personliga kontakterna.

Biblioteket har i en serie projekt samarbetat med forskare inom Handelshögskolan. Det har varit givande för båda parter, men samarbetet har samtidigt varit problematiskt, eftersom dessa projekt inte ansetts högt prioriterade inom forskarvärlden.

Handelshögskolans bibliotek har sedan 1997 i projektform drivit databasen S-WoPEc (Scandinavian Working Papers in Economics) med working papers i fulltext inom nationalekonomi. Systerprojektet S-WoBA (Scandinavian Working Papers in Business Administration) med motsvarande material inom företagsekonomi startade 1998. Från början svenska är de idag skandinaviska och levererar sitt material till den internationella WoPEc. Verksamheten har från och med 2001 övergått i ordinarie drift med avgiftsfinansiering inom Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan. Projektet har väckt såväl nationell som internationell uppmärksamhet, anslutningen har ökat och systerprojekt har uppstått. Accesserna till abstracts är 21 000/månad, medan 6 500 fulltextfiler laddas ner varje månad.

Handelshögskolans bibliotek har även försökt bygga en ämnesportal, Redport, med kvalitetsgranskade elektroniska resurser inom national- och företagsekonomi. Tillväxten är dock alltför långsam. Ansvarsbiblioteket inväntar den nationella ämnesportalen och har hållit sin egen på sparlåga.

2000 påbörjades projektet Att marknadsföra bibliotekstjänster vid Handelshögskolan. Flera ekonomibibliotek i landet deltog. Projektet var inriktat på användarnas syn på bibliotek, inte bara reklam och olika kommunikationsformer med användare. Projektet har följts av stor uppmärksamhet och diskussion.

Marknadsföring görs genom webbplatsen, det elektroniska nyhetsbrevet NYANS och seminarier. Handelshögskolans bibliotek konstaterar dock att både ansvarsbiblioteken och BIBSAM har stora problem med marknadsföring och tillämpning av utförda projekt. Biblioteket påpekar också att det tar lång tid för projekten att slå igenom. 2002 ser biblioteket att de forskare som har anlitats i ansvarsbiblioteksprojekt uppträder som föredragshållare på olika konferenser och talar om projekt som har drivits inom ansvarsbiblioteket för flera år sedan.

Handelshögskolans bibliotek menar att det finns behov av mer långsiktig planering av ansvarsbiblioteksverksamheten. Detta skulle möjligen kunna åstadkommas genom att ansvarsbiblioteken fick jobba över längre perioder, t.ex. tre år i taget. Man pekar dessutom på att de egna ansvarsbiblioteksprojekten med tiden har fått en tendens att bli mer generella och mindre ämnesanknutna. Biblioteket har också de senare åren känt ett allt starkare behov av BIBSAM:s handläggare som stöd och bollplank i verksamhetsutformningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns flera problem för ett litet bibliotek med ansvarsbiblioteksuppdrag. Moderorganisationen ifrågasätter att BIBSAM-bidragen räcker till kostnaderna för ansvarsbiblioteksverksamheten. Andra bibliotek ställer krav som ansvarsbiblioteket inte anser omfattas av uppdraget från BIBSAM.

3.3 Geovetenskap (Uppsala universitetsbibliotek)

Ansvarsbiblioteket för geovetenskap i Uppsala bildades 1999, inför verksamhetsåret 2000.

Den ansvarige för ansvarsbiblioteksverksamheten är fil. doktor i geovetenskap, och detta har varit till stor fördel för verksamheten. Ämneskompetensen är i övrigt inte så stor som hade varit önskvärdt. Det geovetenskapliga ansvarsbiblioteket har, liksom övriga naturvetenskapliga bibliotek, svårt att rekrytera personal med både biblioteks- och ämneskompetens. Ansvarsbiblioteket anser att ökad ämneskompetens är en viktig punkt, och betraktar därför deltagande i kurser och konferenser som väsentligt.

Samrådsgruppen, som består av bibliotekarier, forskare från olika delområden och en medieperson, har träffats 2 gånger per år. Fördelen med att ha med användare i gruppen är att de kommer med förslag till utvecklingsprojekt i ett tidigt skede, och att dessa sedan drivs utifrån användarsynpunkt.

Omvärldsbevakning sker främst genom deltagande i olika diskussionslistor, samt genom insamling och behandling av webbresurser för den geovetenskapliga ämnesportalen GAIA (tidigare ESSEL).

Ämnesportalen GAIA är byggd som ett samarbetsprojekt mellan de svenska geobiblioteken. GAIA har, liksom övriga svenska portaler som skapats under perioden, introducerats på webbsidor, via BIBLIST och i samrådsgruppen. Samma problem med marknadsföring gäller för det geovetenskapliga området som för andra områden, dvs. det är helt enkelt svårt att nå användarna. Genom samarbete med Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) och dess bibliotek håller en svensk del av Multilingual Thesaurus of Geosciences (MTG) på att skapas.

Ansvarsbiblioteket har drivit ett fåtal större projekt sedan starten. Med ämnesportalen GAIA var man tidigt ute, men tyvärr har portalen varit långsam i tillväxten. Kvaliteten är god, men den geovetenskapliga underindelningen behöver byggas ut. Ett annat flerårigt projekt är översättning till svenska av relevanta delar av MTG. Arbetet är tidskrävande. En kurs i geovetenskap för bibliotekarier har genomförts. Den hölls av inbjudna forskare. De geovetenskapliga biblioteken har årliga möten där aktuella frågor av gemensamt intresse lyfts fram. I samband med dessa möten genomförs en geovetenskaplig exkursion, med syfte att stimulera gemenskap och kompetensutveckling. En fråga som diskuterats är en gemensam webbplats för geobiblioteken.

Avslutningsvis kan sägas att ansvarsbiblioteket i geovetenskap har gott stöd både av sin samrådsgrupp och av moderorganisationen, Uppsala universitetsbibliotek. Trots detta drivs ansvarsbiblioteksverksamheten nästan enbart av en person. Han sammanfattar själv problemet med detta på följande sätt. ”Det är svårt att vara projektledare för en rad projekt med enbart sig själv som arbetande medlem, coach, mentor, daglig diskussionspartner.”

3.4 Humaniora (Uppsala universitetsbibliotek)

Ämneskompetensen hos personalen är stor. De med egen forskarerfarenhet ges ofta specialuppdrag. Efter den senaste omorganisationen har personalen bättre kontakt med användarna än tidigare.

Samrådsgruppen har sammanträtt regelbundet. Sammanträdena kompletteras med en elektronisk diskussionslista. En svaghet med gruppen är att representanterna från mindre forskningsbibliotek och folkbibliotek är för få. Likaså har forskare och andra användare ibland inte alls varit representerade, ibland haft en svag representation.

När det gäller omvärldsbevakning och behovsanalys är kontakt med forskare och användare de kanaler som används. En enkät om databas- och tidskriftsanvändning har genomförts, och den visade på låg kännedom hos användarna om denna typ av resurser. Långsiktigt har man satsat dels på att bygga upp den humanistiska ämnesportalen AGORA, dels på digitalisering av visst äldre material.

Samverkan med andra bibliotek inom området har skett i flera sammanhang. AGORA-projektet har befrämjat nationellt samarbete, framförallt inom humaniora, men även samarbete med de samhällsvetenskapliga och juridiska ansvarsbiblioteken. Redaktörer från flera olika bibliotek har aktivt bidragit till AGORA-portalens framväxt. AGORA har varit en mycket klar framgång. Även de humanistiska bibliografiprojekten har byggt på samarbete med andra bibliotek. Vitterhetsakademiens bibliotek har tilldelats humanistiska ansvarsbiblioteksmedel för en förstudie till NORDARK-projektet och en utredning om KMV-basen (kulturmiljövård).

Marknadsföring har även för ansvarsbiblioteket i humaniora varit ett eftersatt och problematiskt område. En tänkbar anledning uppges vara att projektverksamheten inte tillräckligt integrerats i bibliotekets informationstjänst. Även marknadsföringen gentemot folkbiblioteken måste förbättras.

I sammanfattning gör Uppsala universitetsbibliotek följande bedömning av sin roll som humanistiskt ansvarsbibliotek:

”Ansvarsbiblioteket har således haft en växlande period bakom sig. Mindre lyckade projekt har funnits, men de har mer än väl uppvägs av projekt som varit klara framgångar i konception och genomförande. Den största svårigheten är marknadsföring och medvetandegörande om värdet av nya bibliotekstjänster hos forskare och andra användare. För den närmaste framtiden är digitalisering i olika former och förbättring av användarnas webbsökningskompetens de viktigaste områdena. Samtidigt finns behovet av mer traditionella bibliotekstjänster, som bibliografering och förvärvsanalys. Ett humanistiskt ansvarsbibliotek lär inte sakna uppgifter och möjlighet till utveckling.”

3.5 Juridik (Stockholms universitetsbibliotek)

Ansvarsbiblioteket i juridik inrättades 1999 vid Stockholms universitetsbibliotek.

Bibliotekets juridiska grupp består av flera personer med ämneskompetens. Gruppchefen har mycket hög kompetens inom området juridisk informationsförsörjning genom lång erfarenhet och fortbildning. Personalen deltar kontinuerligt i kurser och konferenser.

Ansvarsbiblioteket har en referensgrupp med en kärna av bibliotek som alltid skall vara representerade. Kärnan består av bibliotek vid universitet med fullständig juridisk utbildning. Övriga universitet och högskolor har deltagare två år i taget. Gruppen har fungerat mycket bra med aktiva och kreativa medlemmar som varit ett gott stöd. Forskarrepresentationen har visat sig vara positiv men svårhanterlig.

Omvärldsbevakning och behovsanalys sker genom deltagande i konferenser, genom fackpress och bevakning av juridiska webbplatser. Kontakter med andra bibliotek och den juridiska institutionen vid universitetet är självklart viktiga. Biblioteket anser sig ganska väl täcka sina behov. Studieresor till juridiska bibliotek och ökat konferensdeltagande skulle dock kunna förbättra omvärldsbevakningen.

Långsiktig plan och strategisk analys har redovisats i den treåriga handlingsplan, Rätt väg för juridiken, som ingick i ansvarsbibliotekets projektansökan till BIBSAM 2000. Biblioteket ser dock svårigheter med att ha ett långsiktigt perspektiv för det juridiska området, separerat från motsvarande aktiviteter inom andra ämnes- och biblioteksområden.

Löpande arbete och ansvarsbiblioteksverksamhet befruktar varandra, men det kan emellanåt vara problem att hinna med projektarbete när det löpande arbetet tar mycket tid. Tendensen är att man undervärderar tidsåtgången för ansvarsbiblioteksuppgifter.

Ämnesportalen Rättskällan är viktig för omvärldsbevakningen. Den består av webbresurser inom juridik insamlade tillsammans med andra juridiska bibliotek. Arbetet görs av sex ämnesredaktörer vid Stockholms universitetsbibliotek och tio ämnesredaktörer från andra universitets- och högskolebibliotek. Samarbetet här har varit mycket givande. SUB menar dock att systemet kan bli sårbart om inte arbetet stöds ekonomiskt.

Rättskällan har marknadsförts medvetet, men mycket mer måste göras för att göra den känd. Statistik från användningen visar att portalen har 463 besökta sidor, 1515 träffar och ca 125 enskilda besökare per dag.

På det nordiska planet har samverkan skett genom deltagande i ett nordiskt juristbiblioteksmöte. Ansvarsbiblioteket har undersökt möjligheterna till nordiskt samarbete om ämnesportaler och konsortieupphandling. Av olika skäl har detta dock inte fungerat.

Marknadsföring har gjorts genom webbplatsen och det elektroniska nyhetsbladet Sub Iura, samt genom ett seminarium och en konferens.

Övriga bibliotek inom området har höga förväntningar på ansvarsbiblioteket. Man vill ha ett juridiskt resurscentrum som kan hjälpa till med allt. Det ska även vara pådrivande gentemot andra aktörer för att förmå dessa att publicera sitt material digitalt och därigenom säkerställa den juridiska informationsförsörjningen.

3.6 Kvinno-, mans- och genusforskning (Göteborgs universitetsbibliotek)

1997 bildades ansvarsbiblioteket för kvinno-, mans- och genusforskning (KMG) vid Göteborgs universitetsbibliotek. Ansvarsbiblioteket för KMG har varit aktivt på flera områden sedan starten. Tre huvudlinjer har styrts de många delprojekten: utveckling av den bibliografiska databasen, digitalisering av svåråtkomligt äldre material och referenstjänst via webben.

1998 lades en hemsida för ansvarsbiblioteket ut. Länkregister, frågelåda, nyhetslista, tidskriftslista och arkivförteckning var resurser som skapades samtidigt och knöts till hemsidan. KVINNSAM-basen gjordes tillgänglig via Libris och projekt Garbo startade. Därmed fick KVINNSAM en ämnesmässig breddning och betydligt större tillgänglighet och spridning. En retrospektiv inmatning i KVINNSAM av referenser från perioden före 1984 påbörjades.

Hemsidan utvecklades under följande år till att även omfatta manuellt kvalitetsgranskade länkar. 1999 påbörjade ansvarsbiblioteket digitalisering av textarkiv inom området. Viktiga kvinnohistoriska tidskrifter (äldre, svåråtkomliga och flitigt använda) skannades in.

Samrådsgruppen för KMG är aktiv och representativ för målgrupperna. Gruppen deltar med stort intresse i ansvarsbiblioteksarbetet. KMG-ansvarsbiblioteket har ett mycket aktivt samarbete med andra aktörer och organisationer inom genusforskningsområdet, både i och utanför Sverige.

Att KMG bildar ett eget ansvarsområde inom ansvarsbibliotekssystemet anses ha haft stor betydelse för genusforskningen. Dock uppfattas anslagstilldelningen, som för KMG angetts speciellt i regleringsbrev och varit oförändrad sedan starten, som en klar nackdel.

Det råder inte någon svårighet med att dra igång, driva och införliva ansvarsbiblioteksprojekt med den ordinarie biblioteksverksamheten, och inte heller verkar detta vara situationen på något av samrådsgruppens bibliotek. Snarare tycks det så att man optimalt använt BIBSAM-bidragen till att genomföra redan befintliga projektidéer. Informationsförsörjningen inom ämnesområdet har på så vis utvecklats på det sätt som ansvarsbibliotekssystemet syftar till.

Ansvarsbiblioteket för KMG har arbetat mycket aktivt med marknadsföring av sin verksamhet. Ändå menar man att marknadsföringen borde förbättras genom att man oftare skulle gå ut med information på såväl svenska som nordiska listor. Likaså anser biblioteket att man borde marknadsföra sig mer mot folkbiblioteken.

3.7 Lantbruk, skogsbruk, veterinärmedicin och miljövard (Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek)

Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek (SLUB) är ett sektorsbibliotek, det enda centrala biblioteket inom ämnesområdet, och har därför inte den samordnande roll de andra ansvarsbiblioteken har. Följaktligen är det särskilt svårt att särskilja vilka insatser som görs som ansvarsbibliotek från den allmänna verksamhet som SLUB bedriver.

De viktigaste positiva effekterna av BIBSAM:s ansvarsbiblioteksstöd är enligt SLUB följande:

1. Ansvarsbiblioteksmedlen har skapat förutsättningar för långsiktigt utvecklingsarbete med nya webbaserade tjänster av stort värde för användarna som resultat.

2. Bidragen har gett möjlighet till systematisk marknadsföring av bibliotekets tjänster utanför SLU.

BIBSAM-bidragen har inte täckt alla utgifter, men stödet har varit avgörande för att nya tjänster tillkommit.

SLUB har inte någon samrådsgrupp. Istället har man haft löpande samarbete med det associerade ansvarsbiblioteket för miljövard vid Naturvårdsverket. Det har skapats en gemensam webbplats för de båda biblioteken, och biblioteken har haft gemensam kompetensutveckling. Ansvarsbiblioteket har också anordnat seminarier, i huvudsak inriktade på samordning av elektronisk publicering, då även myndigheter och organisationer inom sektorn har deltagit.

Samverkan finns sedan lång tid med motsvarande bibliotek i övriga Norden, och ett resultat är ämnesportalen NOVAGate. Med svenska universitetsbibliotek har samarbetet främst inriktats på elektronisk publicering. Kontakterna med FAO är viktiga för den internationella informationsförsörjningen.

Liksom flertalet ansvarsbibliotek har SLUB brist på personal som både har bibliotekarie- och ämneskompetens inom bibliotekets ansvarsområden. Genom medveten nyrekrytering och kompetensutveckling försöker man förbättra situationen.

Funktionen som ansvarsbibliotek och den ordinarie biblioteksverksamheten befruktar varandra ömsesidigt. Integration med ordinarie verksamhet är viktigt och har genomförts med framgång. I regel tar det dock längre tid än beräknat att övergå från projektform till drifts- och vidareutvecklingsfas.

Omvärldsbevakning och behovsanalys har gjorts genom enkäter till studenter, forskare och lärare om informationsbehov och biblioteksanvändning. När det gäller externa användare har man genom deltagande i mässor, liksom via webbstatistik, fått en viss uppfattning om önskemål, men systematisk bevakning och analys har inte funnits.

Generellt har SLU-bibliotekets strategi sedan 1997 varit att bli mer inriktat mot studenter, att utveckla ökad tillgänglighet via webben, att stärka bibliotekets integration i undervisning och forskning, samt att utvecklas till en kunskapsorganisation. BIBSAM:s bidrag har främjat denna utveckling.

Marknadsföring har skett genom bibliotekets webbplats, e-postcirkulär, deltagande i konferenser och mässor, samt kurser. Man har bl.a. riktat särskilda marknadsföringsinsatser till yrkesverksamma inom sektorn och till naturbruksgymnasier. Marknadsföring riktad mot andra bibliotek bör bli bättre eftersom det kan vara en kanal till stora användargrupper. Medvetna satsningar på specifika målgrupper är en bra metod som bör vidareutvecklas. Biblioteket vill också satsa på webbenkäter för att utveckla marknadsföringen.

SLUB gör följande sammanfattning av sin verksamhet som ansvarsbibliotek:

”Det (av) Bibsam finansierade utvecklingsarbetets roll och effekter inom organisationen har diskuterats på diskussionsdagar i ledningsgruppen o.a. fora under perioden. I allmänhet har omdömena varit positiva.

Erfarenheter från projektarbetet, från diskussioner av ovanstående typ samt enkäter och utvärderingar säger oss att viktiga framgångsfaktorer för ab-projekt är att det (eller den tjänst det frambringar):

- tillför mervärde såväl för SLU-målgrupper som för externa grupper*
- av personal och användare upplevs som ett värdefullt verktyg i SLUB:s tjänstproduktion*
- i driftsfasen helt eller delvis kan tas över av personal utanför utvecklingsorganisationen*
- betraktas som tjänstutveckling baserad på bibliotekspersonalens specifika kompetens eller annan kompetens (t.ex. pedagogik) som utvecklar de enskilda medarbetarna i projektgruppen samt tillför kvalitet till bibliotekets tjänsteutbud (m.a.o. handlar projektet ej om teknikutveckling)*
- om möjligt baseras på liknande tekniska lösningar som andra tjänster/system/projekt*
- baseras på en teknisk lösning som dokumenteras väl*
- kan följa med i och anpassas till den tekniska utvecklingen som äger rum i övriga system som projektet/tjänsten är beroende av eller samverkar med*

Vi anser att vi i det stora hela har uppfyllt dessa kriterier inom de olika projekten. Praktiskt taget samtliga projekt under perioden har avsatt värdefulla tjänster för användare inom vår sektor. Tjänster som är tillgängliga 24 timmar om dygnet – var man än befinner sig i landet. Vissa av våra tjänster har t.o.m. målgrupper utanför landets gränser eftersom de även är tillgängliga på engelska. Våra medarbetare som arbetat i projekten har vuxit och utvecklats i sin yrkesroll.”

3.8 Miljövård (Naturvårdsverkets bibliotek)

Naturvårdsverkets bibliotek är associerat ansvarsbibliotek till SLUB, med ansvar för miljövårdsområdet.

Ämneskompetensen hos personalen var i början av perioden god, och omfattade ett brett område. Till följd av genomgripande förändring och utveckling har man idag en nästan helt ny personalgrupp. Ämneskompetensen har minskat. När det gäller omvärldsbevakning och behovsanalys deltar biblioteket redan tidigt i Naturvårdsverkets projekt och arbetar tillsammans med olika avdelningar, tvärs över avdelningsgränserna.

Biblioteket har två roller, som ansvarsbibliotek och myndighetsbibliotek. Det kan vara svårt att hålla isär rollerna, men samtidigt är kombinationen en styrka genom att man har direkttillgång till den ämneskompetens man skall förmedla inom ansvarsbibliotekets ram. Integration med ordinarie verksamhet blir därför naturlig.

Samverkan med andra har framförallt skett genom Svenska Miljönätet, en portal som drivs av Naturvårdsverket. Resurser har kunnat samutnyttjas. I övrigt har man samarbetat med organisationer inom området på nordisk och europeisk nivå. Marknadsföring har gjorts på mässor och konferenser, liksom genom kurser för journalister, forskare och studenter.

Bibliotekets ansvarsbiblioteksprojekt under perioden 1997-2001 har bestått av flera små projekt inom i huvudsak två områden, dels att göra databaser gratis tillgängliga på Internet, dels att skapa EU-informationssidor inom miljövårdsområdet med en FAQ-databas, även dessa fritt tillgängliga via bibliotekets webbplats. Syftet med det första har uppnåtts. Andra biblio-

tek, forskare, studenter och allmänheten har en mycket större tillgång till bibliotekets tillgångar och har utnyttjat detta. Det andra projektområdet, miljöfrågor inom EU, har rönt stort intresse och syftet har uppfyllts över förväntan.

BIBSAM-bidragen har varit avgörande för att bygga upp, utveckla och tillgängliggöra de elektroniska informationstjänsterna. Biblioteket har höjt sin status som kvalificerad informationscentral. Ansvarsbiblioteksmedlen bör i framtiden satsas på större och färre projekt. Biblioteket vill stärka samarbetet med SLUB och fortsätta integrationen av rollerna som ansvars- och myndighetsbibliotek.

3.9 Medicin (Universitetsbiblioteket vid Karolinska institutet)

Universitetsbiblioteket vid Karolinska institutet (KIB) har i egenskap av ansvarsbibliotek för medicin erhållit nära 7 mkr i ansvarsbiblioteksmedel under åren 1997-2001. Av dessa har drygt 6 mkr använts för 30 olika delprojekt, vissa ettåriga och andra fleråriga. En analys av medelsförbrukningen visar följande fördelning på insatsområden:

Informationsförsörjning	54 %
Kompetensutveckling	17 %
Effektivisering	14 %
Bibliotek som pedagogiska samarbetspartners	13 %
Marknadsföring	2 %

KIB påpekar att bibliotekens pedagogiska roll inom högskoleutbildningen inte har varit framlyft i de allmänna riktlinjerna för ansvarsbibliotekssystemet. Trots detta har området beviljats projektmedel motsvarande ca 200 000 kronor per år.

Under åren 1997-2001 har personalstyrkan vid KIB utökats från ca 80 till 120 åk. Detta förklaras till en del av fusionerna med biblioteken vid Hälsohögskolan (1998) och Spri (2000). Spris bibliotek och utredningsbank var fram till fusionen associerat ansvarsbibliotek till KIB. En annan del av förklaringen ligger i en utökning av projekt- och uppdragsverksamhet.

KIB har under de aktuella åren utvecklat en lärandekultur, med dynamiska projektgrupper och team, vilket innebär att en person kan ingå i flera olika grupper. När det gäller IT-frågor, liksom webbpublicering, läromedelsutveckling och pedagogik, finns stor kompetens. Kompetensutveckling ses som en del av det vardagliga arbetet. Angående ämneskompetensen vid ansvarsbiblioteket skriver KIB följande: ”Det är självklart önskvärt att viss ämneskompetens finns vid ett ansvarsbibliotek. Vid KIB tjänstgör idag två personer med läkarexamen, en med sjuksköterskeexamen, en biokemist, en biolog och en farmakolog. Möjligheterna att knyta fler ämnesspecialister till verksamheten är begränsade. Erfarenheten visar dock att ett vetenskapligt bibliotek kan fungera utomordentligt väl även i avsaknad av specialiserade ämneskunskaper så länge övriga kompetenskrav – förmåga till dialog inte minst – är uppfyllda.”

Samrådsgruppen består av biblioteksföreträdare och har heldagsmöten två gånger per år. Där emellan hålls kontakt via en särskild e-postlista. Gruppen har ett stort värde i och med att den representerar olika biblioteksformer och huvudmän. Det associerade ansvarsbiblioteket, Arbetslivsbibliotekets bibliotek, ingår. Förutsättningarna för samverkan ändras ständigt, men beroendet mellan de olika delarna av det medicinska bibliotekssystemet kommer alltid att

finnas. Samrådsgruppen har fungerat väl med både rådgivning och informationsspridning. Kompetensen sprider sig via deltagarna till respektive bibliotek.

Samarbete med de associerade ansvarsbiblioteken har mest skett i samrådsgruppen. Enstaka projekt har dock drivits av Spribiblioteket och KIB i samverkan. Några speciella aktiviteter tillsammans med Arbetslivsbiblioteket har inte genomförts under perioden.

KIB:s goda kontakter med National Library of Medicine har medfört att förändringar snabbt kunnat införas i Sverige.

De medicinska universitetsbiblioteken har samverkat om utställning, demonstrationer etc. vid Medicinska riksstämman under flera år. Andra bibliotek inom ansvarsområdet har visat svagt intresse för att driva projekt själva men gärna samarbetat i vissa delprojekt.

Ansvarsbiblioteksprojekten som bedrivits inom området har genererat en stor kompetensbank. Sammantaget visar sammanställningen av ansvarsbibliotekets delprojekt en imponerande bredd och anpassning till behov som har bedömts ligga i tiden. Samrådsgruppen har ombetts avge omdömen om de enskilda projekten, och dessa är överlag mycket positiva. Mest resurser har använts inom området Informationsförsörjning, där de båda mest omfattande projekten – kunskapsuppbyggnad och aktiviteter inom området elektroniska tidskrifter och KIB:s sammanställning av medicinska informationsresurser på Internet – också varit de mest uppskattade. Länkskafferiet har fått enorm spridning, uppmärksamhet och uppskattning. Kompetensutvecklingen har omfattat ett mycket stort antal kurser, konferenser och seminarier, som har medfört en starkt förbättrad kompetens inom det medicinska biblioteksområdet. De årliga medicinbibliotekskonferenserna som KIB har anordnat har varit högt uppskattade.

Integrationen med den ordinarie verksamheten är god. KIB har under perioden även i övrigt drivit en intensiv utvecklings- och projektverksamhet. Linjeverksamhet, projektverksamhet och undervisning befruktar varandra även om det också skapar spänningar och prioriteringsproblem. För att hålla dessa slitningar under kontroll finns en särskild samordnare och mentor för projektverksamheten. Varje projekt har dessutom en ”fadder” i ledningsgruppen.

Sammanfattningsvis kan för medicinområdet sägas att ansvarsbiblioteksverksamheten under perioden inneburit fokuserade projekt, som med stark resultatriktning svarat mot utvecklingsbehov inom området. En kompetent och lärandeorienterad personal tillsammans med en väl fungerande samrådsgrupp har för KIB:s del gjort det möjligt att parallellt bedriva normal ordinarie linjeverksamhet och ansvarsbiblioteksprojekt.

Självvärderingen har visat att fortsättningsvis bör mer uppmärksamhet ges åt omvärldsbevakning, i synnerhet nordisk, uppföljning och utvärdering av egna ansvarsbiblioteksprojekt, samt marknadsföring för att sprida projektresultat. Ansvarsbiblioteket vill också ha mer kontakt med utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap för att initiera magisteruppsatser som är av intresse för den medicinska biblioteksverksamheten.

KIB:s uppmaning till BIBSAM är att modernisera riktlinjerna för ansvarsbiblioteksverksamheten och t.ex. inkludera högskolebibliotekens pedagogiska roll som ett viktigt delområde.

3.10 Arbetsmiljö (Arbetslivsbiblioteket)

Arbetslivsinstitutets bibliotek är associerat ansvarsbibliotek till Karolinska Institutets bibliotek. Under perioden 1997-2001 genomgick biblioteket ganska omfattande förändringar. Moderorganisationen, Arbetslivsinstitutet, har idag en arbetslivsinriktad forskning som omfattar hela människan. Biblioteket har följt med i den utvecklingen och har idag en väsentligt bredare ämnesinriktning än tidigare.

Den medvetna satsningen på att bli ett nationellt kunskapscentrum inom arbetslivsområdet har stärkt rollen som ansvarsbibliotek. Biblioteket har intagit en mycket central, strategisk funktion i moderorganisationen med uppgift att skapa centrala projekt för kunskapsförmedling. Integrationen av ansvarsbiblioteksverksamheten med den ordinarie verksamheten har under perioden varit bra. Det finns idag en stark utvecklingspotential. Projekten under perioden har varit behovsstyrda och undersökande. Både egen och projektanställd personal har deltagit.

Arbetslivsbiblioteket har ett stort och väl utvecklat kontaktnät med svenska och internationella organisationer.

Arbetslivsbiblioteket sammanfattar förutsättningarna för en fortsatt positiv utveckling för biblioteket som nationell kunskapskälla inom arbetslivsområdet och identifierar de starka sidorna som:

- ett starkt stöd från institutets ledning
- en kunnig och utvecklingsintresserad personal
- ett aktivt förvärv
- en kraftfull satsning på nyutveckling av webbplatsen
- en större integrering av bibliotek, information och utbildning i en ny organisation med inriktning på kunskapsförmedling till arbetslivets alla parter.

De främsta förbättringsområdena finns i att täcka in *hela* arbetslivsområdet både när det gäller kompetens och dokumentation.

De under perioden genomförda ansvarsbiblioteksprojekten har i stor utsträckning syftat till en utveckling av bibliotekets webbplats. Arbetslivsbiblioteket har integrerat ansvarsbiblioteksverksamheten i bibliotekets verksamhetsutveckling och har på det sättet kunnat skapa en utvecklingspotential som annars varit svår att nå. Det har också funnits projekt av mer undersökande karaktär som har varit utomordentligt viktiga för att forma utvecklingsplaner för biblioteket. Dessa projekt hade förmodligen inte kunnat genomföras utan ansvarsbiblioteksmedel.

De flesta projektresultat har blivit synliga genom förändringar på webbplatsen, och extra marknadsföring har inte gjorts. För Phibi-projektet, bibliotekets chattjänst, gjordes dock en marknadsföringsplan. Genomslaget inom biblioteksvärlden blev stort.

Samarbetet med Karolinska institutets universitetsbibliotek, har inte varit särskilt utvecklat under perioden. Arbetslivsbiblioteket deltar som associerat ansvarsbibliotek i KIB:s samrådsgrupp. Dessutom är man med i samrådsgruppen för det samhällsvetenskapliga ansvarsbiblioteket. Problemet idag är att begreppet arbetsmiljö omfattar människans hela livssituation. Viktiga ämnesområden, vid sidan av medicin och samhällsvetenskap, är ekonomi och juridik. Det finns därför intresse för utökad samarbete med andra grupper inom ansvarsbibliotekssystemet.

De starka sidorna i verksamheten som ansvarsbibliotek under perioden har varit:

- den nära kopplingen mellan ansvarsbiblioteksprojekten och verkliga utvecklingsbehov som har identifierats
- att ansvarsbiblioteksprojekten har gett möjlighet att ”nä ut över vardagen och se längre”
- att projekten har gett möjlighet att testa idéer.

Som förbättringsområden ses en bättre omvärldsanalys och utökat samarbete med andra ansvarsbibliotek.

Arbetslivsbiblioteket pekar också på att det finns en svaghet i systemet genom att små bibliotek bara kan frigöra en eller möjligen ett par personer för projekten. Situationen blir bräcklig så snart någon byter jobb eller har längre frånvaro från arbetet.

3.11 Psykologi, pedagogik och folkbildningsforskning (Psykologisk-pedagogiska biblioteket, Stockholms universitet)

Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (SPPB) utsågs till ansvarsbibliotek 1990 och var egen myndighet till och med 1999. Från och med 2000 är biblioteket en filial inom Stockholms universitetsbibliotek med namnet Psykologisk-pedagogiska biblioteket (PPB).

Merparten av bibliotekarierna vid SPPB hade akademiska betyg i pedagogik och/eller psykologi. Chefsbibliotekarien disputerade i pedagogik 1997.

Samrådsgruppen var under SPPB relativt stor och bestod av bibliotekarier. Sedan PPB skapades ingår även forskare. Pedagogik- och psykologibibliotek finns med i gruppen.

Omvärldsbevakning och behovsanalys har skett genom att man har följt fackpressen och haft löpande kontroll av vissa webbsidor. Man har dessutom haft aktiva kontakter med institutioner, bibliotek, myndigheter och organisationer både i Sverige och utomlands. Dessutom har personalen deltagit i kurser, möten och konferenser.

Integration med ordinarie verksamhet har fungerat bra vid ansvarsbiblioteket. Det har varit lätt att informera och skapa förståelse för projekt genom att biblioteket inte är så stort. De flesta anställda har varit involverade. Marknadsföring och resultatspridning har gjorts genom broschyrer, nyhetsblad och rapporter, men med tiden allt mer via webbplatsen, där bl.a. nyhetsbladet PEPSU finns. Personalen har aktivt deltagit i konferenser och seminarier.

SPPB/PPB har engagerat sig i ett ganska stort antal ansvarsbiblioteksprojekt under perioden 1997-2001. Emellertid verkar det ha varit svårt att med gott resultat genomföra dessa. En orsak kan möjligen vara den svåra ämneskombinationen. Stockholms universitetsbibliotek har i en skrivelse till BIBSAM i april 2002 meddelat att biblioteket vill avsäga sig PPB:s ansvarsbiblioteksuppdrag, men kvarstår tillsvidare som ansvarsbibliotek enligt överenskommelse med BIBSAM.

3.12 Samhällsvetenskap (Göteborgs universitetsbibliotek)

Göteborgs universitetsbibliotek (GUB) utsågs till ansvarsbibliotek för samhällsvetenskap 1997. Det första projektet, en kartläggning av befintliga biblioteksresurser inom det samhällsvetenskapliga området i Sverige och en analys av brister och utvecklingsbehov inom områdets informationsförsörjning, resulterade året därpå i en länksamling med tillhörande frågelåda. 2000 skapades SamWebb, en portal över Internetresurser inom det samhällsvetenskapliga området. Det var en vidareutveckling av den första länksamlingen. Förutom portalen har ett elektroniskt textarkiv av samhällsvetenskapliga klassiker skapats genom inskanning och fulltexter ur olika allmänna textarkiv. Arkivet är införlivat med SamWebb.

Ett viktigt resultat av SamWebb är den omvärldsbevakning på Internet och det samarbete den gemensamma redaktionen från 10 ämnesbibliotek har. SamWebb är i driftsfas i dag, och ansvarsbiblioteket efterlyser resurser för drift och administration av det kooperativa arbetet. I samband med portalarbetet lyfts tre frågor fram:

- 1) Vad leder BIBSAM:s samordning av portaler till?
- 2) Hur skall ämnesportalerna kunna göras mer synliga?
- 3) Hur skall bättre kontinuitet och balans i det kooperativa arbetssättet kunna åstadkommas?

2001 bildades konsortiet SamKon. Syftet var att utvidga det samhällsvetenskapliga textarkivet och testa konsortieformen som förvärvsmodell för e-böcker.

Samarbetet med andra bibliotek inom samrådsgruppen och med andra ansvarsbibliotek har fungerat bra. Intensivast har samarbetet varit med bibliotek som deltar som redaktörer i SamWebb och i förvärvsgruppen för SamKon. Samarbetet har bidragit till en allmän kompetenshöjning beträffande Internetresurser, ämnesportaler och e-böcker.

Marknadsföring är ett område som behöver förstärkas. Ansvarsbiblioteket anser sig ha brustit i att nå ut till de bibliotek som inte ingår i samrådsgruppen. Biblioteket anser att det finns behov av ett bredare humanistiskt-samhällsvetenskapligt samarbete och kanske gemensam marknadsföring genom BIBSAM.

På ansvarsbiblioteket tycker man att det är svårt att foga in projekt i löpande verksamhet. Resultaten av de genomförda projekten används inte alltid utan de "glöms bort" när nya projekt startar. Ett problem är finansiering när projekttiden är slut och projekt övergår i driftsfas. En avgörande punkt för lyckade projekt är långsiktighet och att de kan löpa under flera år om så behövs. Det är viktigt att inte splittra resurser, utan att fullfölja påbörjade projekt. Starka önskemål finns här att BIBSAM-bidrag skall kunna användas för ren drift av verksamhet som från början satts igång som projekt.

Beträffande kompetenshöjning i den egna organisationen genom ansvarsbiblioteksfunktionen lyfter GUB främst fram att biblioteket har fått stor kunskap om tekniken vid digitalisering. Personal som arbetar i sådana projekt har fått möjlighet att kompetensutveckla sig genom deltagande i kurser och konferenser.

I sammanfattning säger Göteborgs universitetsbibliotek följande om sin roll som ansvarsbibliotek för samhällsvetenskap:

”Göteborgs UB har under 5 år fått 2 855 820 SEK för att fungera som ansvarsbibliotek för samhällsvetenskap. Vi tycker att vi med dessa medel har lyckats väl med att åstadkomma nyttiga ting för de svenska högskole- och forskningsbiblioteken, även om vissa av projekten har visat sig vara återvändsgränder. Inte minst har uppdraget lett till givande samarbete med andra bibliotek. För oss själva har det varit en stimulerande uppgift.”

3.13 Teknologi och dess grundvetenskaper (Kungl. tekniska högskolans bibliotek)¹

Kungl. Tekniska Högskolans Bibliotek (KTHB) är sedan slutet av 1980-talet ansvarsbibliotek inom området teknologi med grundvetenskaper (fysik, kemi och matematik), (TGV).

När KTHB utsågs till ansvarsbibliotek utvecklades ett kollegialt nätverk till att bli ”TeknologiBiblioteken” (TB) med nära samverkan funktionsvis samt samarbete i utvecklingsfrågor. En styrgrupp bestående av cheferna för respektive bibliotek svarar för samordningen av ansvarsbiblioteksverksamheten.

Under åren 1997-2001 har följande bibliotek ingått i TeknologiBiblioteken:

- Kungl. tekniska högskolans bibliotek, KTHB
- Studsviksbiblioteket, KTHB
- Chalmers bibliotek
- Luleå tekniska universitet, Biblioteket
- Linköpings universitetsbibliotek, avd för teknik och naturvetenskap
- Lunds universitetsbibliotek, UB2

Styrgruppen har haft en viktig roll i upphandlingen av databaslicenser i konsortieform. TB utgör kärnan när konsortier byggs upp. Funktionellt inriktade arbetsgrupper (utbildning, fjärrlån/förvärv) har dessutom varit aktiva. Syftet med arbetsgrupperna har varit att medarbetare från de olika biblioteken som arbetat inom samma funktion kunnat mötas för erfarenhetsutbyte, skapa nätverk för samarbete och bedriva utvecklingsarbete.

Flera projekt har handlat om kurser i informationssökning i webbaserad form. 2001 gjordes en webbkurs om informationskompetens, som används av flera teknologibibliotek. Även andra bibliotek har visat intresse för kursen. Undervisningen i informationskompetens på KTH har förändrats sedan denna kurs blev tillgänglig. Studenterna har blivit mer inriktade på lärande, dvs. blivit mer aktiva och fått bättre förståelse för betydelsen av informationssökning. Projektet anses vara mycket lyckat, och statistik visar på en alltmer utbredd användning av webbkursen.

Omvärldsbevakning har bl.a. inneburit aktivt deltagande och förtroendeposter för enskilda medarbetare i IATUL (International Association of Technology University Libraries) och ICSTI (International Council for Scientific and Technological Information). Styrgruppen har genomfört studieresor.

Marknadsföring har skett genom mässdeltagande och genom uppdatering och nytryckning av en informationsbroschyr om TGV-biblioteken.

¹ KTHB lämnade en reviderad version av självutvärderingen till BIBSAM i februari 2003. Nedanstående sammanställning bygger på den första självutvärderingen som lämnades samtidigt med de övriga ansvarsbibliotekens.

KTHB har perioden 1997-2001 drivit större och färre projekt än tidigare. Problemet har emellertid varit att prioritera tid till att arbeta med projekten i tillräcklig omfattning. Enligt KTHB har BIBSAM-bidragen inte täckt kostnaderna för den arbetstid som krävs för projekten, och de har därför betraktats som något slags frivilligt åtagande i mån av tid. Bibliotekets egna uppdrag har haft företräde. KTHB har dessutom fr.o.m. 1998 arbetat intensivt med ett nytt bibliotek, och det har påverkat all verksamhet, även ansvarsbiblioteksverksamheten.

KTHB har under periodens fyra första år förbrukat i genomsnitt 83 % av beviljade medel. Under det femte året, 2001, förbrukades endast 53 %.

Det enskilt största projektet som drivits under perioden är EELS-projektet (Engineering E-Library, Sweden). Det är en ämnesportal inom teknik med grundvetenskaper. EELS har beviljats medel under alla fem åren med sammanlagt 1 453 229 kronor. Detta utgör 66 % av använda medel under rubriken Utveckling av nätbaserade tjänster, som i sin tur, i genomsnitt, har utgjort 36 % av nyttjade medel.

Verksamhetsplanering (styrgruppen, planering, samordning, uppföljning och sekretariatsfunktion) har utgjort 27 %. Kompetensutveckling/verksamhetsutveckling (här ingår de funktionsvisa arbetsgrupperna) har i genomsnitt utgjort 10 % av nyttjade medel.

I självvärderingen tar KTHB upp frågan om nyttan av BIBSAM-bidragen för ämnesområdet respektive det egna universitetet. Biblioteket har satsat på projekt som ämnesmässigt gagnat den egna organisationen, dvs. KTH. Ansvarsbiblioteksmedel har inte kunnat användas till att bygga resurser för ansvarsbiblioteksområdet, dvs. databaslicenser, elektroniska tidskrifter, eller tryckta monografier och tidskrifter, vilket beklagas av KTHB. Styrgruppens studieresor, konsortieupphandlingen, samt de funktionsvisa arbetsgrupperna har varit nyttiga projekt. EELS har varit bra för ämnesområdet. Projektet har uppmärksammats mycket i världen, men EELS har däremot haft en begränsad användning inom de egna universitetet.

KTHB uppskattar att det har varit lättare att diskutera ökad långsiktighet i projekten med BIBSAM under denna period än vad som har varit fallet tidigare. Man menar dock att utvecklingspotentialen har begränsats av en i stort sett oförändrad anslagsnivå. Biblioteket pekar också på att det årliga ansöknings- och redovisningsförfarandet tar tid i anspråk, och att fördelningen mellan utfört projektarbete och administrativa insatser hotar att få felaktiga proportioner.

KTHB menar att förutsättningar fortfarande saknas inom ansvarsbibliotekssystemet för att i högre grad kunna integrera ansvarsbiblioteksinsatser med den ordinarie verksamheten och att projektinsatserna därmed riskerar att förbli på oförändrad nivå. Man tillägger dock att värdet av att underhålla ett samlat nätverk av biblioteksresurser inom ett ansvarsområde applåderas på ledningsnivå vid respektive universitet.

4 Sammanfattning

4.1 Bibliotekspersonalens ämneskompetens

Svårigheten att rekrytera personal med både ämnes- och bibliotekskompetens, framför allt för bibliotek med naturvetenskaplig-teknisk inriktning, framstår tydligt i de insända självvärderingarna. Bedömningen av vad detta innebär för ansvarsbiblioteksverksamheten varierar dock.

KIB har ett mindre antal medarbetare med ämneskompetens och påpekar att det självklart är önskvärt att viss ämneskompetens finns vid ett ansvarsbibliotek. Man bedömer samtidigt att det finns begränsade möjligheter att knyta fler ämnesspecialister till verksamheten. Biblioteket menar dock att erfarenheten visar att ett vetenskapligt bibliotek kan fungera utomordentligt väl även utan specialiserade ämneskunskaper så länge övriga kompetenskrav är uppfyllda.

SLUB har också brist på personal som har såväl bibliotekarie- som ämneskompetens. Här försöker man förbättra situationen genom medveten rekrytering och kompetensutveckling.

Biologiska biblioteket i Lund har en mycket hög ämneskompetens i den lilla personalgruppen. Här ser man ämneskompetensen som en av de faktorer som gör det lätt att få fram relevanta ansvarsbiblioteksprojekt. Även ansvarsbiblioteket för geovetenskap, som delvis har hög ämneskompetens, betonar att ämneskompetensen är av stor vikt för verksamheten. Här trycker man på behovet av deltagande i kurser och konferenser som ett sätt att stärka ämneskompetensen, eftersom det är svårt att rekrytera personal med såväl ämnes- som bibliotekariekompetens.

4.2 Samrådsgrupper

BIBSAM har 2000 gett följande riktlinjer för ansvarsbibliotekens samrådsgrupper:

”Ansvarsbiblioteken har samrådsgrupper knutna till sig. Dessa grupper har rådgivande funktion för verksamheten, och det är ansvarsbiblioteket som utser de personer som skall ingå i respektive samrådsgrupp. Tillsättningarna bör dock ske i samråd med BIBSAM för att undvika alltför stor personöverlappning och för att se till att anställda från alla relevanta bibliotek får möjlighet att delta i arbetet. Samrådsgruppernas sammansättning bör ses över kontinuerligt.

För att behålla och utveckla gruppernas kreativitet är det viktigt att gruppmedlemmarna byts ut successivt. Det är inte självklart att en person från ett universitets- eller högskolebibliotek som lämnar en samrådsgrupp skall ersättas av en person från samma bibliotek. Det är inte heller självklart att alla gruppmedlemmar skall komma från universitets- och högskolebibliotek. BIBSAM ser gärna en bredare sammansättning, där även representanter för andra yrkeskategorier med relevans för ämnesområdet ingår.”

De flesta ansvarsbibliotek är mycket nöjda med sina samrådsgrupper, även om de sinsemellan är mycket olika till sin sammansättning. Flera bibliotek betonar såväl den viktiga rådgivande rollen som den roll samrådsgruppen har för informationsspridning.

KIB har en samrådsgrupp med enbart biblioteksföreträdare, men dessa representerar såväl skilda biblioteksformer som skilda huvudmän. KTHB har inte någon samrådsgrupp utan en styrgrupp för ansvarsbiblioteket. Denna består av cheferna för de s.k. Teknologibiblioteken. Styrgruppen anses ha haft en viktig roll, inte minst i samband med licensavtalsarbetet. Likaså anses att styrgruppens gemensamma studieresor har haft stor betydelse för omvärldsbevakningen och utvecklingen av tjänster i Sverige. SLUB saknar samrådsgrupp.

Ansvarsbiblioteket för biologi har en ovanligt stor samrådsgrupp som träffas en gång om året i form av ett årsmöte. Årsmötet innehåller såväl exkursioner som fortbildningsinslag, antingen i biologi eller i bibliotekskunskap. Vart tredje år bjuds universitets- och högskolebibliotek utanför samrådsgruppen in till årsmötena. Ansvarsbibliotekets marknadsföring sker genom

samrådsgruppen, och man menar att storleken på gruppen ger tillräcklig spridning. Ansvarsbiblioteket för biologi menar att den allra mest uppskattade delen av ansvarsbiblioteksverksamheten just är årsmötena och nätverket av kontakter.

Geobibliotekets samrådsgrupp består såväl av biblioteksrepresentanter som av forskare från olika delområden. Som enda ansvarsbibliotek har man dessutom valt att ha en person från media (populärvetenskap) med i gruppen. Fördelen med detta är, enligt ansvarsbiblioteket, att användarperspektivet i projekten kommer i fokus i ett tidigt skede. Ansvarsbiblioteket i humaniora beklagar den svaga användarrepresentationen och menar sig dessutom ha för få representanter för mindre forskningsbibliotek och folkbibliotek. Ansvarsbiblioteket för KMG menar att man har en aktiv samrådsgrupp som också är representativ för målgrupperna. Även det juridiska ansvarsbiblioteket har tagit med forskare i samrådsgruppen och betraktar forskarrepresentationen som ”positiv men svårhanterlig”, medan det ekonomiska ansvarsbiblioteket har försökt få med användare utan att lyckas. Man menar också att samrådsgruppen under vissa perioder har stagnerat, och att nytänkandet har varit begränsat.

4.3 Samarbete mellan ansvarsbibliotek och associerade ansvarsbibliotek

Vid periodens början fanns tre associerade ansvarsbibliotek. Nedläggningen av Spris bibliotek och utredningsbank 2000 gjorde att det under 2000-2001 endast fanns två associerade ansvarsbibliotek, Arbetslivsbiblioteket och Naturvårdsverkets bibliotek. Arbetslivsbiblioteket är associerat ansvarsbibliotek till Karolinska institutets universitetsbibliotek, medan Naturvårdsverkets bibliotek är associerat till Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek.

Samarbetet med de associerade ansvarsbiblioteken ser helt olika ut inom lantbruksområdet jämfört med det medicinska området. Arbetslivsbiblioteket deltar i KIB:s samrådsgrupp, men i övrigt är inte samarbetet särskilt väl utvecklat. En orsak till detta är möjligen den breddning av begreppet Arbetsmiljö som Arbetslivsbiblioteket pekar på i sin självvärdering. Medicin upplevs vara endast en del av detta ”nya” begrepp, och Arbetslivsbiblioteket uppskattar därför att biblioteket är representerat i den samhällsvetenskapliga samrådsgruppen och önskar i första hand utökat samarbete med andra delar av ansvarsbibliotekssystemet, snarare än fördjupat samarbete med KIB.

Samarbetet mellan SLUB och Naturvårdsverkets bibliotek har däremot tagit stora steg framåt under perioden. En gemensam webbplats för de båda biblioteken har skapats. Biblioteken har haft gemensam kompetensutveckling och anordnat seminarier tillsammans. Situationen är här helt annorlunda än inom det medicinska området. SLUB är det enda centrala biblioteket inom ämnesområdet och har därför som ansvarsbibliotek inte någon samrådsgrupp knuten till sig. Samarbetet med det associerade ansvarsbiblioteket och de utvecklade kontakterna med myndigheter och organisationer inom sektorn har på många sätt ersatt en del av de funktioner som en samrådsgrupp normalt står för.

4.4 Integration med ordinarie verksamhet

Bibliotekens storlek verkar ha betydelse för hur väl man lyckas integrera projekten i den ordinarie verksamheten. Generellt kan sägas att de mindre ansvarsbiblioteken knappast verkar ha problem med detta, medan många större ansvarsbibliotek ser bristande integration som ett stort problem. KIB visar dock en god integration mellan projektverksamhet och ordinarie verksamhet, trots att man även här uppger att det finns spänningar och prioriteringsproblem.

Samtidigt understryker man, i likhet med vissa andra ansvarsbibliotek, att linjeverksamhet, projektverksamhet och undervisning befruktas varandra.

4.5 Marknadsföring och resultatspridning

Inom området marknadsföring och resultatspridning framför så gott som samtliga ansvarsbibliotek att resultatspridningen har försummats. Flera pekar på att samrådsgrupperna i och för sig står för en viss spridning av resultaten, men detta är naturligtvis inte tillräckligt. Flera bibliotek pekar på att marknadsföringen riktad mot andra bibliotek, såväl folk- som forskningsbibliotek, bör bli bättre, eftersom biblioteken kan vara en kanal till stora användargrupper. Några bibliotek önskar också ”draghjälp” från BIBSAM med marknadsföringsinsatserna.

4.6 Sammanfattande omdömen

Hos många ansvarsbibliotek finns en påfallande stolthet över funktionen som ansvarsbibliotek och vad man har åstadkommit. Huvuddelen av de projekt som har genomförts bedöms som lyckade även om exempel på motsatsen också finns. Några bibliotek ifrågasätter nyttan med att idag ha ett ämnesbaserat utvecklingssystem. Samtidigt pekar flera bibliotek på att ansvarsbibliotekssystemet har en viktig roll i kompetensuppbyggnad och utveckling av centrala informationstjänster för respektive ämnesområde.

Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek skriver: ”*Praktiskt taget samtliga projekt under perioden har avsatt värdefulla tjänster för användare inom vår sektor. Tjänster som är tillgängliga 24 timmar om dygnet – var man än befinner sig i landet. Vissa av våra tjänster har t.o.m. målgrupper utanför landets gränser eftersom de även är tillgängliga på engelska. Våra medarbetare som arbetat i projekten har vuxit och utvecklats i sin yrkesroll.*”

Karolinska institutets universitetsbibliotek skriver: ”*Sammanfattningsvis kan för medicinområdet sägas att ansvarsbiblioteksverksamheten under perioden inneburit fokuserade projekt, som med stark resultatriktning svarat mot utvecklingsbehov inom området.*”